

ADATOK ÉS ADALÉKOK

SZABOLCSI MIKLÓS

ADALÉKOK JÓZSEF ATTILA VERSEIHEZ*

I.

Egy újonnan előkerült vers.

Kilométerekkel

Kilométerekkel vagyunk magunk előtt és meglóbaljuk elvesztett lelkeinket melyekben
vágyaink virrasztanak
Eltáncolt öregek felülnek még az ágyon
Titokban fejet is függesztenek hajjuk alá, hogy megtévesszék a mitsemsejtő gondolatokat
Pedig hiába minden szakértelem mikor hajnali levegő siklik szívünkön át
Kedvesünk ő, akinek meg kell köszönni párunk libegő mosolygását
És mégis körülményes becsukott kézzel járni a szemünkben
A világ is több sokkal, ha kinyújtózunk, nagy hegyekre mászunk
És mélyen hullámaink alatt kábelek szállnak melyek tengerbe vetik elkorcsult fiaikat

Angyal kóvályog nyelvünk felületén

Szikrasíneken vörösmozdonyok zuhannak előre

Szemtől szembe

Ria karcsubb a liliomillat esteli árnyékánál

De csapzott homlokomon kinyílnak a sípok

Feszültség szemverős rakétaiban röppentsük föl a fiatalok egyetlen osztályharcát.

József Attila (Wien)

A fenti vers egy kézírásról sokszorosított, Bécsben megjelenő kiadványban, a *Levelek* címűben jelent meg, 1926. május 15-én. A M. Munkásmozgalmi Intézetben őrzött, első (s valószínűleg egyetlen) számon levő jelzés szerint »Kiadják: Heves Ferenc és Erg Ágoston.« (»Erg Ágoston, Wien I. Universitát«; »Szerkesztőség: Heves Ferenc Sighetul-máramátiei (Románia). A *Levelek*et Erg Ágoston cikke vezeti be, Tamás Aladár és Csuka Zoltán elbeszéléseit, a 3. lapon Heves Ferenc, József Attila és Kassák Lajos egy-egy versét (az utóbbi a 62.) s Erg Ágoston egy művészeti cikkét tartalmazza. Erg Ágostonról I. Péter László e számban közölt cikkének adatait. — A kiadványra s a versre Révai József hívta fel a figyelmünket.

II.

Egy töredék értelmezéséhez.

Az eddigi kiadásokban is szerepelt a *Kedveském, ha szemed lágy lobogásait* kezdetű töredék (Öm II: 274.) Az Országos Petőfi — és József Attila Múzeumba most újonnan bekerült kézírata érdekesen világítja meg a töredék értelmét és keletkezését. A kéziratból kiderül, hogy József Attila eredetileg felelgető pár-verset akart írni. Az eddig ismert két szakaszt »En« mondta volna, s erre felelt volna, mindegyik szakasz után egy *Édeském* kezdetűvel, Ó, nyilván a feleség. Ebből a páros-felelgető versből ennyi készült el:

* A J. A. Összes Művei második (javított és bővített) kiadásának előkészítése közben több új vers és adalék bukkant fel. E »műhelyforgácsok«-ból közlök néhányat.

Én
Kedveském, ha szelid két karod átölel
mintha édes, holt anyukám öléből
lassu lelkem, a lány, még ma se lépve ki
mind csak aludna a gyors világban.

Ő
Édeském, ha szerény friss vacsoránk után
(áthúzva : gyöngén . . .)
(áthúzva : meglegyintesz)
földerülten, jaj ki se mondhatom, hogy
büszkén, boldogan — úgy kell

Én
Kedveském, ha szemed lány lobogásait
összegyűjthetném s kicsi polcaink (előbb : kaktuszok) közt
libbennének — öreg bútoraink puha
táncukat elmosolyodva néznék.

Ő
Édeském

A töredék világosan a költő otthon-vágyára, rendezett élet utáni sóvárgására utal. Keletkezésének időpontja nyilván 1935 vége lehet; erre utal a pszichoanalitikus kezelés következtében nála akkor rendkívül előtérben levő anya-komplexum emlegetése, ezt támasztja alá az ugyanazon a kéziratlapon levő feljegyzés: »Cserépfalvi, Váci u. 10. Vallások története Sarraut« — mert Saurat: A vallások története c. művének magyar fordítása a Cserépfalvi kiadónál »Copyright 1935« jelzéssel jelent meg. Az ugyanezen a lapon található, nyilván egy cikkhez vagy vitához készült feljegyzések: »kötelező nép-nemzeti irodalom — Östehetség — kisajátított baloldaliság« is erre az évre utalnak; ekkor írta József Attila cikkeit az »Új szellemi front« Gömbös-támogatta tömörülése ellen. (Reform-toborzó, az Esti Kurir 1935. május 5-i és »Új szellemi front« a Szocializmus ugyancsak 1935. május 5-i számában.)

III.

Az »Oszítás után« c. vers története

Az »Oszítás után« (ÖM II : 186) eddig a költő homályos versei közé tartozott, azt sem tudtuk pontosan, mikor keletkezett. Darvas Róbert hívta fel a figyelmet arra, hogy ez a költemény — névtelenül — a Színházi Élet 1935. évi 17. számának általa szerkesztett Bridge-rovatában jelent meg (194. oldalon). Hogyan került oda? A verset a rovat szerkesztője a következő kommentárral közölte:

»Egy kávéházban összeakadtam rég nem látott kedves barátommal, az egyik kitűnő költővel. Beszélgetésünk első percében természetesen a bridzsről volt szó, a második percében a versírásról.

Szó szót követett, ő a költő gondolkodásának nagy kapacitását vitatta. Fogadást ajánlott, hogy tíz perc alatt bármely témakörből egy szonettet ír, melyben a végzet hatalmát fejezi ki. Megkötöttük a fogadást. Én persze a bridzs témakörét tűztem ki.

Költőnk nyolc perc alatt készen volt az alábbi formás szonettel.« Darvas Róbert szóban a fentiekhez még azt fűzte hozzá, hogy a kávéház a Bucsinszky volt; s a beszélgetés során József Attila azt fejtette ki, hogy költőnek lenni nagy mesterségbeli tudást jelent; azt a »nagy kapacitást«, hogy önmagában mintegy a valóság elemeit átalakító vegyi folyamatot kell végeznie; az igazi költő tehát minden témához kapcsolódni tud.

Az Oszítás után tehát az 1935 elején írt versek közé sorolandó; az ugyancsak ezidőben írt néhány más szonett (Emberek, Modern szonett, Leülepszik . . ., Én nem tudtam, Boldog hazug, Mint gyermek) szomszédságába; ezek ugyanis egy másik újonnan előkerült kéziratból adódó tanúságok szerint ugyancsak 1935 tavaszáról, nyaráról valók. A »végzet« — motívum egyébként az Emberek, s változott formában az Én nem tudtam és a Mint gyermek c. szonettekben is visszatér.